

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук Старенького Олександра Сергійовича на дисертацію Неганова Віктора Вадимовича на тему: «Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Ефективність забезпечення належної реалізації засади змагальності у кримінальному судочинстві неможлива без розроблення належного процесуального інструментарію отримання доказів у кримінальному провадженні.

Вітчизняний законодавець, враховуючи недоліки КПК України 1960 р. й ті проблемні питання, що виникали на практиці під час застосування його положень, а також зважаючи на передовий досвід розвинутих демократичних країн європейської та англо-американської правової сім'ї (Великобританія, Федеративна Республіка Німеччина, Франція, США, Польща, Латвія та ін.), кримінальне процесуальне законодавство яких високо оцінено експертами Ради Європи, передбачив у чинному КПК України досить широкий перелік засобів отримання доказів у кримінальному провадженні, до числа яких відніс ревізії та позапланові перевірки. Так, зокрема положення ст. 93 КПК України надають сторонам кримінального провадження потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, повноваження збирати докази шляхом витребування та отримання від органів державної влади висновки ревізій, актів перевірок.

Не зважаючи на це, результати проведеного аналізу положень чинного КПК України дають підстави для висновку, що процесуальний порядок отримання відповідними суб'єктами кримінального провадження від органів державної влади висновків ревізій, актів перевірок у ньому не визначений, що, своєю чергою,

ВРСДЗ НАВС	
Вх. №	4305
.. 05 ..	11 20 18 р.
кількість аркушів:	
осн. док.	14 додаток

негативно позначається як на ефективності здійснення доказування у кримінальному провадженні, так і на формуванні єдиної правозастосовної практики, оскільки, на сьогодні, непоодинокими є випадки, коли слідчі, прокурори своєю постановою незаконно призначають проведення ревізій чи перевірок під час здійснення кримінального провадження або ж слідчі судді розглядають та задовольняють клопотання слідчих, прокурорів про призначення ревізій чи перевірок у кримінальному провадженні. Така практика є незаконною й такою, що суперечить правовим засадам кримінального процесуального доказування. Отримані у такий спосіб фактичні дані не можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні, оскільки вони не відповідають вимозі допустимості (ч. 1 ст. 86 КПК України).

Проблемні питання використання висновків ревізій у кримінальному процесі в різні часи були предметом наукових пошуків Ю. П. Аленіна, Т. В. Варфоломеевої, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, О. В. Капліної, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, С. М. Стахівського, О. Ю. Татарова, З. М. Топорецької, Л. Д. Удалової, В. І. Фаринника, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, О. Г. Шило, П. В. Цимбала, О. О. Юхна, О. Г. Яновської та ін. На монографічному рівні ці питання в умовах дії КПК 1960 р. досліджували М. І. Камлик (1998 р.), А. Ф. Волобуєв (2000 р.), В. В. Лисенко (2004 р.) та ін.

Не зважаючи на те, що наукові розробки зазначених вчених не вичерпали дослідження багатьох теоретичних проблемних питань, в умовах дії чинного кримінального процесуального законодавства України питання використання висновків ревізій у кримінальному провадженні комплексно на монографічному рівні не досліджувалися. Тому, звернення здобувача та його наукового керівника до обраної теми є вкрай своєчасним та необхідним як з позиції науки, так і практики. Із цих міркувань ними небезпідставно поставлену за мету розроблення теоретичних положень, законодавчих пропозицій і практичних рекомендацій щодо

використання висновків ревізій у кримінальному провадженні для удосконалення процесуального порядку збирання доказів.

Про актуальність теми дисертації **Неганова Віктора Вадимовича** свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015) та відповідного Плану дій, схваленого Радою з питань судової реформи 17 березня 2015 р., Програми діяльності Кабінету Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2016 р. № 294), Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р), Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є аргументованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з історії та теорії держави і права, кримінального процесуального права, криміналістики, вітчизняне та зарубіжне законодавство й інші правові акти, перелік яких складає 220 найменувань.

При цьому слід зазначити, що наукові джерела використані здобувачем переважно критично – з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій, що свідчить про зрілість дослідника та його високу загально-наукову культуру.

Репрезентативним є емпіричний матеріал дослідження, що складають статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України,

Генеральної прокуратури України, ДАСУ, ухвали, рішення та вирoki за результатами судового розгляду кримінальних справ з висновками ревізій за 2014–2017 рр.; матеріали справ фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (фонди Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, штабів інтернованих військ армії Української Народної Республіки (УНР), Державного контролю УНР, Міністерства фінансів Української Держави, Народного комісаріату робітничо-селянських інспекцій УСРР (УРСР), Міністерства державного контролю УРСР, Комітету народного контролю УРСР, Головного контрольно-ревізійного управління України); зведені дані опитування 175 слідчих Національної поліції України, 85 працівників (ревізорів) ДАСУ, 29 суддів районних та апеляційних судів столичного регіону..

Вміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинули на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і процесуальних норм в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, а також матеріалів практики дало можливість **Неганову Віктору Вадимовичу** сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести такі:

вперше:

– виокремлено основні етапи законодавчого врегулювання порядку призначення ревізій (перевірок) та використання їх результатів у кримінальному процесі: перший – з 1864 р. по 1917 р. (на територіях України у складі Російської Імперії); другий – з 1917 р. по 1922 р. (законодавство часів УНР та Української Держави); третій – з 1922 р. по 1960 р. (кодифікація кримінального процесуального законодавства в радянській Україні); четвертий – з 1960 р. по 2012 р. (період дії

КПК 1960 р., у тому числі в незалежній Україні); п'ятий – починаючи з 2012 р. (набрання чинності КПК України);

- запропоновано концептуальне бачення законодавчого врегулювання порядку призначення позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки) у кримінальному провадженні з визначенням: повноважень слідчого, прокурора звертатися до слідчого судді з відповідними клопотаннями, а слідчого судді – розглядати й ухвалювати рішення з цього питання; підстав призначення позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки); процесуальної форми клопотання про призначення (продовження терміну проведення) позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки); процедури розгляду слідчим суддею, судом відповідних клопотань;

- виокремлено типові процесуальні сценарії використання стороною обвинувачення висновків ревізій за категорією кримінальних правопорушень, формою вини та іншими характеристиками підозрюваних (обвинувачених), способом фіксації обставин кримінального правопорушення в матеріалах ревізії, зв'язком висновку ревізії з іншими зібраними у кримінальному провадженні доказами;

- диференційовано порядок використання висновків ревізії як засобу збирання доказів у кримінальному провадженні стороною обвинувачення та стороною захисту, у тому числі для підтвердження фактів порушення законодавства, визначення розміру заподіяної шкоди, встановлення причетності до виявлених правопорушень певних осіб, а також обставин, які є підставою для закриття кримінального провадження або звільнення особи від кримінальної відповідальності;

удосконалено:

- наукове бачення порядку призначення позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки) в кримінальному провадженні шляхом надання права слідчому за погодженням із прокурором або прокурору звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування;

– теоретичне обґрунтування необхідності віднесення процедури призначення (надання дозволу в проведенні) позапланової виїзної ревізії до заходів забезпечення кримінального провадження, характерною ознакою яких є певний ступінь утручання в права та свободи особи;

– пропозицію стосовно скорочення обсягу обов’язкових відомостей про посадових осіб об’єкта контролю, а також суб’єктів зустрічної перевірки, що мають міститися у зверненні органу досудового розслідування, який є ініціатором проведення ревізії;

– теоретико-правове обґрунтування терміну початку ревізії не пізніше місяця з дня направлення ініціатором ревізії відповідного письмового повідомлення органу державного фінансового контролю;

– положення, що передбачають можливості органу досудового розслідування в стислі терміни уточнити своє звернення щодо ініціювання проведення ревізії у разі, якщо орган ДАСУ вважає його таким, що не відповідає встановленим вимогам;

– порядок взаємодії слідчого, прокурора з органом ДАСУ на етапі підготовки питань ревізорів, обрання методів фінансового контролю, залежно від особливостей об’єкта перевірки, зокрема наголошено на необхідності застосування суцільного способу перевірки операцій на рахунках в установах банків; за договорами, укладеними з резидентами, вартість яких перевищує певний рівень; у разі виявлення порушень законодавства під час перевірки питання вибіркоким способом;

– порядок закріплення у висновку ревізії відомостей про розмір матеріальної шкоди (збитків), завданої кримінальним правопорушенням, а також пропозиції щодо віднесення витрат на проведення ревізії до процесуальних витрат (ст. 118 КПК України);

дістало подальший розвиток:

– наукові підходи до співвідношення категорій «використання спеціальних економічних знань», «ревізія», «аудит», «судова експертиза»;

- наукові положення щодо порівняльного аналізу законодавства і практики України та інших країн стосовно використання висновків ревізій у кримінальному провадженні, зокрема визнано доцільним урахування в КПК України окремих положень французької і польської моделей процесуального закріплення як доказів матеріалів перевірок, проведених з використанням спеціальних економічних знань;
- наукові погляди щодо процесуального значення документів (до яких, відповідно до КПК України, належать висновки ревізій та акти перевірок) і висновків експертів для визначення характеру та розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, причетності окремих осіб до вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з чим проаналізовано практику оцінювання судами висновків судово-економічних експертиз для підтвердження (уточнення) результатів раніше проведених у справі ревізій;
- пропозиції щодо розв'язання проблеми проведення позапланової виїзної ревізії органом ДАСУ, слідчим, прокурором у кримінальному провадженні в розумні строки (ст. 28 КПК України);
- наукове узагальнення підстав відмов слідчих суддів у задоволенні клопотань слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення позапланової ревізії, а також відмов органів ДАСУ у проведенні ревізій за відповідними клопотаннями;
- аргументи стосовно визначальної ролі ревізії для доказування обставин події кримінальних правопорушень проти власності, у сфері господарської та службової діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції використовуються у:

- *законотворчій роботі* – розроблений за участю автора проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок)» зареєстровано Верховною Радою України 22 травня 2017 р. (реєстр. № 6482) та

схвалено Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності (лист від 23 січня 2018 р. № 04-18/12-113);

– *практичній діяльності* – для забезпечення єдиних підходів щодо застосування положень кримінального процесуального законодавства суддями, прокурорами, слідчими, співробітниками оперативних підрозділів та іншими учасниками судочинства (методичні рекомендації «Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами ДАСУ під час призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні»; «Розрахунок розміру встановленої матеріальної шкоди (збитків) у разі реалізації товарів, робіт, послуг, ціни на які не встановлюються (регулюються) законодавством, за заниженими/завищеними цінами»), розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів з питань призначення та проведення позапланових ревізій у кримінальному провадженні (акти Головного слідчого управління Національної поліції України від 11 травня 2018 р., Департаменту захисту економіки Національної поліції України від 13 червня 2018 р.; лист Солом'янського районного суду м. Києва від 2 березня 2018 р. № 1.4/189/2018);

– *освітньому процесі* – у системі професійної освіти слідчих і прокурорів, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій, а також можуть слугувати теоретичною і методологічною основою для подальшого дослідження питань, що становлять предмет цієї роботи (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 14 травня 2018 р.).

Достатньою є ***апробація результатів дослідження***. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в зареєстрованому проекті Закону України і 13 наукових публікаціях, серед яких сім статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні; п'ять тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій: «Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві» (Київ, 30 червня 2016 р.); «Формування

правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів» (Київ, 28 жовтня 2016 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 9 грудня 2016 р.); «Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії» (Київ, 23 червня 2017 р.); «Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії» (Київ, 9–10 листопада 2017 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 8 грудня 2017 р.).

Оцінка змісту дисертації та автореферату.

Науково обґрунтованою є архітектоніка дисертаційної роботи, яка дозволила автору в основному повно та всебічно розкрити предмет дослідження. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань, об'єкта та предмета дослідження й охоплює як теоретичний, так і практичний аспект досліджуваної проблематики.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу (загалом 220 найменувань на 29 сторінках), семи додатків на 48 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 292 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 215 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і задачі дослідження, його об'єкт і предмет, використані методи, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх значення у законотворчій, правозастосовній діяльності та освітньому процесі, наведено дані про апробацію і публікації результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Загальнотеоретичні питання використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні» складається із 3-х підрозділів.

Автором за результатами проведеного аналізу положень чинного законодавства України, наукових джерел, присвячених кримінальному процесу, криміналістики, фінансового права тощо, правозастосовної практики сформульовано запропоновано авторське визначення спеціальних економічних знань як системи науково обґрунтованих і практично апробованих відомостей

теоретичного та прикладного характеру в галузі економіки і фінансів, отриманих унаслідок спеціальної освіти, наукової діяльності, досвіду практичної роботи за фахом, що використовують суб'єкти сторін кримінального провадження з метою одержання доказової та орієнтуючої інформації у випадках і в порядку, визначеному КПК України.

Визначено та розкрито сутність різних форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному процесі, до числа яких автор відносить: судово- економічна експертиза; надання консультацій спеціалістом-економістом; участь спеціаліста-економіста у процесуальних діях; ревізія (перевірка) фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю (платників податків).

Виходячи з результатів аналізу положень законодавства, що діяло в різні історичні періоди на території українських земель, наукової літератури, дисертантом дослідження питання становлення та розвитку законодавства України щодо використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні, на підставі чого запропоновано виокремлено відповідні його етапи та розкрито їх сутність: перший етап (XIX ст. – 1917 р.) – унормування положеннями Зводу законів Російської імперії 1857 р., Статуту кримінального судочинства 1864 р. практики проведення документальних ревізій і залучення як спеціалістів контролерів (ревізорів) на стадії досудового провадження та в судовому процесі Російської Імперії; другий етап (1917 – 1922 рр.) – створення національних органів Державного Контролю, запровадження спеціального порядку використання результатів ревізії у кримінальному судочинстві УНР, Української Держави; третій етап (1922 – 1960 рр.) – дія положень КПК УСРР 1922 р., 1927 р. і КПК УССР; четвертий етап (1960 – 2012 рр.) – трансформація інститутів судочинства в умовах реалізації КПК 1960 р.; п'ятий етап (з 2012 р.) – визначення статусу висновків ревізії (перевірки) як документів з одночасним обмеженням процедури призначення позапланової виїзної ревізії (перевірки) сторонами кримінального провадження.

Проаналізовано відповідні правові інститути західноєвропейських країн і окремих країн пострадянського простору, а також законодавство окремих

зарубіжних країн, яке регулює порядок призначення та використання результатів спеціальних фінансових перевірок у кримінальному процесі.

Слушно доводиться щодо недоцільності імплементації у національне законодавство досвіду окремих країн колишнього СРСР (Російська Федерація, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка), кримінальне процесуальне законодавство яких характеризується відсутністю чіткої регламентації процедури призначення документальних перевірок, у тому числі ревізій, що викликає значні труднощі в їх оцінці сторонами кримінального провадження і судом.

Здобувачем звертається увагу на доцільності використання при удосконаленні положень чинного вітчизняного законодавства досвіду Польщі, оскільки законодавством цієї країни, на відміну від України, надано ширші повноваження аудитору щодо збирання доказів під час фінансового аудиту, у тому числі можливість самостійного проведення допиту як свідків представників об'єкта контролю (інших організацій) з письмовим попередженням їх про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань. Зазначено, що положення польського законодавства в цій частині можуть бути враховані для наукового обґрунтування.

Другий розділ «Різновиди втручання у приватне спілкування та заборона такого втручання» складається із 3-х підрозділів.

Виходячи з результатів аналізу положень чинного законодавства України, наукових джерел, автором зроблено висновок, що ревізія є формою державного фінансового контролю, яка полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю. Позаплановою виїзною ревізією, як обґрунтовує дисертант, є ревізія, яка не передбачена в планах роботи органу ДАСУ і проводиться, зокрема, на підставі рішення суду.

Визначено значення висновків планових і позапланових ревізій фінансово-господарської діяльності для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду шляхом одержання документальних доказів, які підтверджують або спростовують обставини вчинення кримінальних

правопорушень проти власності та у сфері господарської діяльності, причетність до них певних службових, матеріально відповідальних та інших осіб, розміри завданої цими діями матеріальної шкоди.

За результатами аналізу матеріалів практики, опитування практичних працівників зроблено висновок, що висновки ревізії можуть бути предметом повторної перевірки в межах судово-економічної експертизи лише в разі неякісного, неповного або неправильного проведення документальної ревізії, що підтверджується матеріалами кримінального провадження, висновками повторних ревізій, результатами проведення інших процесуальних дій.

Розкрито проблемні питання ініціювання слідчими, прокурорами позапланової виїзної ревізії, яка не передбачена в планах роботи органу державного фінансового контролю і проводиться на підставі рішення суду, ухваленого у кримінальному провадженні. Така ревізія, як вказує здобувач, має на меті перевірку внесених до програми ревізії конкретних визначених слідчим (прокурором) питань щодо використання, збереження фінансових активів, достовірності бухгалтерського обліку і фінансової звітності за певний період часу та за результатами якої органом державного фінансового контролю можуть бути виявлені факти порушення.

Дисертантом, на підставі аналізу результатів судової практики, виокремлено основні підстави відмов слідчих суддів у задоволенні клопотань слідчого, прокурора про проведення позапланової виїзної ревізії: відсутність повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення в кримінальному провадженні щодо невідконтрольної установи (45 %); невизначеність у КПК України порядку розгляду таких клопотань (22 %); відсутність критеріїв, за якими слідчий суддя повинен визначати достатність підстав для надання дозволу на проведення ревізії (11 %).

Розроблено проект Закону України № 6482 від 22 травня 2017 р., який зареєстрований у Верховній Раді України, з метою нормативного врегулювання процедури призначення позапланових ревізій і перевірок під час досудового розслідування. Запропоновано відносити ревізії та інші перевірки до заходів

забезпечення кримінального провадження, а також закріпити у чинному КПК України процесуальний порядок розгляду і вирішення слідчим суддею питання щодо призначення ревізій та інших перевірок.

Встановлено підстави відмови органів ДАСУ у проведенні позапланових ревізій: ненадання ухвали суду про дозвіл на проведення позапланової виїзної ревізії (32%); відсутність попереднього узгодження правоохоронним органом орієнтовної дати початку позапланової ревізії (24 %); дослідження в процесі проведення планової ревізії питань, зазначених у рішенні суду, (16%); направлення звернення від особи, яка не є керівником правоохоронного органу (16 %); відсутність в ухвалі суду посилання на повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення в разі ревізії не підконтрольної установи (8 %); відсутність посилань в ухвалі суду на дати початку і закінчення ревізії (4 %); одержання ухвали суду органами ДАСУ після визначеної судом дати початку ревізії (4 %).

Визначено, що відмова органів ДАСУ від проведення ревізій у кримінальних провадженнях є основною причиною закриття кримінальних проваджень через відсутність достатніх доказів причетності певних осіб до вчинення кримінальних правопорушень. Зважаючи на зазначене, автором запропоновано внесення змін до КПК України в частині надання повноважень слідчому судді приймати рішення про призначення (відмову в призначенні) позапланової виїзної ревізії (перевірки), а не надання дозволу на її проведення, як це передбачено ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні».

Зазначається, що для суб'єктів кримінального провадження є вкрай актуальною правова оцінка методів (документальної та фактичної перевірки) і способів (вибірковий, суцільний) перевірки питань програми ревізії, який застосовує інспектор (ревізор) під час проведення ревізії.

Обґрунтовано необхідність нормативного закріплення обов'язковості застосування суцільного способу ревізії в разі перевірки операцій на рахунках в установах банків, а також за договорами, укладеними з резидентами, якщо вартість предмета договору перевищує певну суму.

Пропонується виключити з чинного законодавства України право керівника (заступника керівника) органу ДАСУ на власний розсуд під час ревізії приймати рішення про застосування вибіркового способу перевірки питань видатків на капітальне будівництво.

Третій розділ «Значення результатів ревізії у кримінальному процесуальному доказуванні» складається із 3-х підрозділів.

Звертається увага на тому, що сторона обвинувачення у кримінальному провадженні застосовує такі основні форми процесуальної фіксації отриманих фактичних даних за результатами ревізії: висновки (акти) ревізії; протокол допиту ревізора як свідка; висновок судово-економічної експертизи, предметом дослідження якої є висновок (акт) ревізії; протокол огляду речей та документів, додатком до якого є копія висновку (акта) ревізії.

Дисертантом запропоновано типові процесуальні сценарії використання стороною обвинувачення висновків ревізій за: категорією кримінальних правопорушень; формою вини та іншими характеристиками підозрюваних (обвинувачених); процесуальною формою фіксації обставин кримінального правопорушення, встановлених у матеріалах ревізії.

Проаналізовано приписи ч. 3 ст. 93 КПК України щодо витребування та отримання від ДАСУ (та/або підконтрольної установи) належним чином засвідченої копії висновку (акта) за результатами ревізії, а також подання клопотання про залучення відповідних документів до матеріалів кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 42, 46, 93, 350 КПК України.

Зроблено висновок, що положення ч. 5 ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» надають можливість стороні захисту ініціювати проведення ревізій підконтрольних органу ДАСУ установ у випадку, якщо підозрюваний (обвинувачений) мав правові відносини з підконтрольною установою. У разі, якщо після звернення сторони захисту до органу ДАСУ щодо перевірки відомостей, які можуть мати доказове значення в кримінальному провадженні, немає пояснень підконтрольної установи на обов'язковий відповідний письмовий запит органу ДАСУ, то це вважається підставою

для проведення позапланової виїзної ревізії, яка має дослідити і перевірити відомості, що були предметом звернення сторони захисту до органу ДАСУ.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою. Робота оформлена у відповідності з вимогами, які ставляться до такого роду праць. Зміст автореферату повністю відповідає змісту дисертаційного дослідження. Комплексні дослідження кримінальних процесуальних питань відповідають науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

1. На стор. 34-62 дис. дисертант досліджує питання становлення та розвитку законодавства, що діяло в різні історичні періоди на території українських земель й яке регламентувало порядок використання спеціальних економічних знань у кримінальному процесі. На підставі чого ним виокремлено п'ять відповідних історичних етапів, перший з яких датується 1864-1917 рр. – перебуванням України у складі Російської Імперії. У той же час, підрозділ 1.2 має назву *«Генезис законодавства України про використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні»*. Тобто, зміст підрозділу 1.2 виходить за межі його назви. У зв'язку з цим, дисертанту доцільно було б викласти назву підрозділу 1.2 у такій редакції: *«Генезис законодавства, що діяло на території українських земель, щодо використання спеціальних економічних знань у кримінальному процесі»* або *«Становлення та розвиток вітчизняного законодавства щодо використання спеціальних економічних знань у кримінальному процесі»*.

2. На стор. 94-97 дис. здобувач, аналізуючи наукові підходи щодо визначення поняття та сутності ревізій, робить висновок, що ревізія є формою державного фінансового контролю, яка полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності об'єкту контролю, і повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. В цілому, поділяючи таку наукову позицію, дисертанту необхідно було б врахувати те, що будь-яке поняття, виходячи з положень теорії права, етимології, філософії, логіки, розкривається через

сукупність його сутнісних ознак. У зв'язку з цим, потрібно було б, насамперед, виокремити сутнісні ознаки поняття ревізії та коротко їх охарактеризувати й на підставі чого сформулювати відповідне авторське поняття.

3. У підрозділі 3.1 дисертант, досліджуючи особливості використання стороною обвинувачення результатів ревізії, доходить висновку, що результати ревізій можуть бути отримані стороною обвинувачення під час проведення таких слідчих (розшукових) дій як огляд речей та документів, проведення судово-економічної експертизи, допиту ревізора як свідка (стор. 206-207 дис.). У той же час, серед відповідних засобів отримання доказів здобувач не виділяє тимчасовий доступ до речей і документів. У зв'язку з цим, під час прилюдного захисту хотілося б почути думку дисертанта із цього приводу.

4. Здобувачем на стор. 263-267 дис. як додаток до дисертаційного дослідження наведено «Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок), який на сьогодні зареєстрований у Верховній Раді України (реєстр. № 6482 від 22.05.2017). Даним законопроектом пропонується доповнити чинний КПК України ст.ст. 213¹-213⁵, положення яких регламентуватимуть процесуальний порядок призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки у кримінальному провадженні. Відповідно до положень зазначених статей пропонується надати прокурору, слідчому за погодженням з прокурором право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування із клопотанням про призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки. Такі пропозиції, на думку офіційного опонента, не в повній мірі відповідають реалізації засади змагальності у кримінальному процесуальному доказуванні, де сторони кримінального провадження повинні мати рівні права на отримання доказів. Як і слідчий чи прокурор, сторона захисту також повинна бути наділена повноваженнями звертатися до слідчого судді для призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки у кримінальному провадженні.

У цьому контексті слід звернути увагу на те, що дисертант на стор. 225 дис. зазначає, що сторона захисту має право звернутися із клопотанням до слідчого,

прокурора про направлення до слідчого судді клопотання про надання дозволу на проведення позапланової виїзної ревізії окремих питань фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Такі клопотання розглядаються у порядку, передбаченому ст. 220 КПК України. Проте, такий механізм отримання доказів стороною захисту суперечить реалізації засади змагальності у кримінальному процесуальному доказуванні, адже на практиці поширеними є випадки, коли слідчі та прокурори, не будучи зацікавленими у задоволенні клопотань захисників про необхідність проведення відповідних процесуальних дій, необґрунтовано відмовляють їм, умисно затягують строки їх розгляду або ж залишають їх без розгляду тощо. Тому більш доцільно, все ж таки, передбачити законодавчу можливість звертатися стороні захисту із клопотанням про призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки саме до слідчого судді.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація **Неганова Віктора Вадимовича** на тему: «**Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні**», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор **Неганов Віктор Вадимович** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:
асистент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук

О. Старенький